

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע וישלח תשפ"ג

לא יעקב ... שקד פי אם ישקאל

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

שם ישקאל נקרא על עמנו החל מפרשת וישלח.

בדברינו **לפרשת ויצא תשפ"ג** הסברנו כי מסעו של יעקב לחרון החל בהליכה רגלית, שם בא לידי ביטוי שמו יעקב מלשון עקב. מסעו של יעקב חזרה מחרון מסתיים בתחילת פרשתנו, עם יציאתו של יעקב לחירות בניצחונו על שרו של עשיו, והוא מקבל את שמו החדש ישקאל.

ישראל מלשון ראש, כדי לסמל את שאיפתו של יקב לראשו של הסולם המגיע לשמיים. נוסף עתה עוד משמעויות לשם ישראל.

ישראל מלשון ראש, ראש משמעותו גם מנהיג – ראש וראשון, כמו, למשל, בכינויו של שמעי בן גרא כשבא לקביל פני דוד, עם חזרתו לעבר הירדן המערבי, לאחר כישלון מרד אבשלום - ראשון לכל בית יוסף (שמו"ב י"ט כא).

כך מפורש גם בכתוב בפרשתנו, ראש מלשון שררה: "כי שקרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל" (בראשית ל"ב כט), והרי השם ישקאל כולל גם את הביטוי "שר". לכן גם 'ישר' פירושו להנהיג כמו בפסוק: "וַיִּשָׁר אֲבִימֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ שָׁנִים" (שופטים ט"ב). יתכן וזו גם כוונתו של שמשון, בתשובתו לאביו, כי הוא רוצה לשלוט על הפלישתים באמצעות שליטה על בנותיהן: "אזתה קח לי פי היא ישקרה בעיניי" (שם י"ד ג) (זו גם כוונתו של שכס בן חמור בקחתו את דינה). משמעות נוספת לשם ישקאל היא – ישר.

ספר בראשית הוא ספר הישר (עבודה זרה כה, ע"א), ספרן של ישרים.

הנצי"ב, ראש ישיבת וולוז'ין מרכז התורה של יהדות אירופה, שהוקמה בידי ר' חיים מוולוז'ין גדול תלמידי הגר"א, הסביר לנו מה ההבדל בין צדיק ישר לצדיק שאינו ישר, וז"ל: "והענין דנתבאר בשירת האזינו על הפסוק: "הצור תמים פעלו פי כל דרךיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישקרה הוא" (דברים ל"ב ד). דשבח ישקרה הוא נאמר להצדיק דין הקדוש ברוך הוא בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופגלגל (שם, שם ה). ופירשנו שהיו צדיקים וחסידיים ועמלי תורה. אך לא היו ישרים בהליכות עולמם. על כן מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנהוג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובא על ידי זה לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. ועל זה היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אף על גב שהוא לשם שמים דזה גורם חרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ. וזה היה שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידיים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו ישרים" (העמק דבר הקדמה לבראשית).

הנצי"ב, ממשיך להגדיר מי הם הצדיקים הישרים גם בעוד תחום, וז"ל: "עוד היו ישרים. היינו שהתנהגו עם אומות העולם, אפילו עובדי אלילים מכוערים, מכל מקום היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה. כמו שאנו רואים כמה השתטח אברהם אבינו להתפלל על סדום. אף על גב שהיה שנא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשעתם ... איתא על זה (דברים רבה ג טו), כי על כן בחר הוא יתברך באברהם מבכל צדיקים שקדמוהו על שהיה מלמד סגוריא על הבריות שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו אהבת צדק ותשנא רשע". הנצי"ב חוזר ומסכם: "ובדברינו נתיישב יפה על מה נקרא זה הספר ספר הישר שהוא ספר הבריאה" (שם).

יעקב הצדיק "איש תם יושב אהלים" (בראשית כ"ה כז), מוכרז בפרשתנו גם כ-ישקאל, צדיק וישר.

הבה נתפלל כי גם מנהיגי ישראל בדורנו יזכו להיות ראויים לכינוי ישקאל – צדיקים וישרים.

היום יום חמישי בשבת, י"ד בכסלו תשפ"ג, עלה לגנזי מרומים ר' ישראל אהרוני, עמוד הימיני ממייסדי "ארץ חמדה" פרופ' ישקאל אהרוני היה צדיק וישר מכל הבחינות שהזכרנו לעיל. יהיו גם דברים אלה לעילוי נשמתו. תנצב"ה.

לעילוי זשבת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כי בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	גב' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע ל"ב אדר א'	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגב' סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב
	לע"נ תמר ליכטנשטט האהובה, יהי זכרה ברוך			

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St.

WWW.ERETZHEMDAH.ORG Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חמדת השבת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

ענפים לעיטור שולחן

הודעה בווטסאפ:

שלום הרב

האם מותר בשבת להניח ענפים על השולחן? (כאלה שהכנתי מראש לצורך עיצוב השולחן כמובן).
תוכל לכתוב עם מקורות? תודה

תשובה:

שלום עליך

איזו סייעתא דשמיא! כשכתבתי טורים על השמיטה במשך שנת השמיטה לא היה מפתיע במיוחד שתדיר הייתי מקבל שאלות שעוסקות בנושאים קרובים לנושא עליו כתבתי. שמחתי לקבל את שאלתך בדיוק בתקופה בה אני כותב טורים על הלכות מוקצה.

המוקצה הבסיסי ביותר הוא מה שאינו כלי ואינו אוכל. מה שאינו כלי ואינו אוכל לא הוכן לשימוש של בני האדם, וממילא הוא מוקצה משימושנו במשך השבת. מלשון הגמרא במסכת שבת (דף קכ"ד) ניתן לדייק שהכנסת החפצים הללו לשימוש נחשבת כהולדה של שימוש חדש בשבת, וזה אסור. כמובן שאין הכוונה ממש לאיסור של תיקון כלי, אך המשמעות היא שמותר להשתמש בשבת אך ורק בדברים הנמצאים במרחב השימוש שלנו בכניסת השבת.

אם כך עולה השאלה: כיצד מכניסים חפץ מהטבע למרחב האנושי לפני שבת?

כמובן שרוב הכלים שלנו עוברים הכנה משמעותית לפני שהם נכנסים לשימוש – כלי המטבח, הסלון והספרים, כולם נלקחו מהטבע ועברו עיבוד משמעותי בכדי שיוכלו לשמש את צרכינו בצורה מיטבית. אך אין צורך בהכנה שכזו בכדי להכניס חפצים אחרים לכלל שימוש שיפקיע אותם מדין מוקצה.

הגמרא (שבת דפים קכד-קכה) דנה בשאלה הזאת, ומביאה מספר מקרים, מחלוקות וסיפורים. מתוך הדברים עולות שלוש רמות אפשריות של הכנה. נדגים אותם ביחס לשאלתכם על ענפים לקישוט:
- שינוי של החפץ לצורך השימוש (לדוגמה - שיוף של חלק מהעץ כדי שיתאים יותר לצורך הקישוט).
- שימוש מקרי בחפץ (לדוגמה: אם השתמשתם בענף כקישוט, אך לא התכוונתם לשמור אותו לטווח הארוך).
- כוונה להשתמש בחפץ בשבת (כמו כוונתכם להשתמש בענפים כקישוט בשבת).

השו"ע (סימן שח סעיפים כ-כא) פוסק שההכנה הרצויה היא הכנה ושינוי בגוף החפץ. ברם, אם הבאתם את החפץ לתוך הבית עם תכנון להשתמש בו לצורך הזה לטווח הארוך, מותר להשתמש בו. אך אם התכנית היא להשתמש בו לשבת זו בלבד, נדרשת הכנה בגוף החפץ.

הרמ"א מביא את שיטת יש אומרים, שדיו שיתכנן להשתמש בחפץ, וגם אם משתמש בחפץ באופן חד פעמי, דיו בייחוד החפץ לשימוש.

למעשה, אם רצונכם להשתמש בענפים הללו לצורך קישוט השלחנות בשבת, בדרך כלל אין צורך בהכנה מיוחדת. אם אתם מעצבים את השלחנות לפני השבת, הבאת הענפים למקומם לפני השבת והשימוש בהם בדרך זו בכניסת השבת מספיקה להגדיר אותם כקישוט, ולאחר מכן יהיה מותר לטלטל אותם בחופשיות במשך השבת. מעבר לכך, בדרך כלל חותכים, קושרים, או אפילו עושים שיוף קל לענפים בכדי שיתאימו לשמש כקישוט. די בקשירה או חיתוך מינימלי בכדי שייחשבו הלכתית כמוכנים לשימוש זה בשבת. גם אם כל אלה לא נעשו, ניתן לסמוך על הרמ"א, שעצם כניסתם לבית עם כוונה לשימוש מספיקה.

הנכם מוזמנים להבין את הרקע לפסקים הללו ע"י עיון בטורים הקודמים – [כאן](#) ו**כאן** או [בתוכנית מורנו על הלכות שבת](#).

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה
חוה ראגלה בת פילא
משה בן רחל
אריה יצחק בן גאולה מרים

ניר רפאל בן רחל ברכה
מאירה בת אסתר
הילה צפנת בת שרה טובה
יוסף בן אורית
הילל בן תמר שפרה

עובדיה בן אסתר מלכה
נטע בת מלכה
רבקה בת שרה בלה
ירחמיאל בן זלאתה רבקה
חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה

בתוך שאר חולי עם ישראל

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	---	--------------------------------	---	---

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

תשלום דמי תיווך כשלא נחתם הסכם תיווך והדירה היתה מוכרת לשוכר

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / תמוז תשפ"ב / תיק 82097

דיינים: הרב מבורך טויטו, הרב דניאל לונצר, הרב דניאל מן

מקרה בקצרה: הנתבעת ובעלה התעניינו בשכירת דירה. לפני כחצי שנה הם ראו את הדירה שבעלותה של חברה של הנתבעת (להלן, הדירה). הצדדים לא הגיעו להסכמה לגבי שכר הדירה והדירה הושכרה לאדם אחר. סוכם ביניהן כי במידה והדירה תועמד להשכרה, בעלת הדירה תעדיכן את הנתבעת. לאחר זמן מה השוכר של הדירה הגיע למסקנה כי הוא לא רוצה להמשיך לשכור, אך לא הודיע על כוונתו לבעלת הדירה אלא למתווך, הוא התובע. המתווך פרסם את הדירה בקבוצת וואטספ אך לא כתב את הכתובת האמיתית של הדירה אלא כתובת אחרת. הנתבעים הגיעו לפגישה עם המתווך, אך עוד לפני שראו את הדירה, הבינו כי מדובר באותה דירה השייכת לחברה של הנתבעת. כאשר התובע רצה להחתיים את הנתבעת ובעלה על הסכם תיווך הם סירבו, בטענה שהם מכירים את הדירה כבר. הם פנו לבעלת הדירה ושכרו ממנה את הדירה. התובע תובע מהנתבעת דמי תיווך בשיעור שכירות חודשית, בסך 7000 ₪ + מע"מ, בטענה שהם שכרו את הדירה דרכו, והוא היה "הגורם היעיל" בעסקה. לעומת זאת הנתבעת טוענת שהיא הכירה את בעלת הדירה קודם, וסביר להניח שהיא היתה יודעת על הדירה מיד כשבעלת הדירה עצמה היתה יודעת על כך שהשוכר רוצה לעזוב. בנוסף כיון שהם לא חתמו עם התובע על הסכם תיווך הם אינם חייבים לשלם. למרות זאת הם הציעו לתובע לשלם לו 1000 ₪ כפשרה, אך הנתבעת רצה פסיקה לפי שורת הדין.

פסק הדין: הנתבעים פטורים מלשלם לתובע.

נימוקים בקצרה:

א. מסגרת הלכתית ומשפטית

התובע הוא מתווך והנתבעת ביקשה ממנו שירותי תיווך. לפי ההלכה הסכם תיווך נכרת בדיבור, אך לפי חוק המתווכים (9א) במידה ולא נחתם הסכם תיווך כתוב, אין חיוב לשלם על התיווך. חוק המתווכים מקובל על בית הדין על בסיס ההלכה ש"דינא דמלכותא דינא", למרות זאת נפסק בבית הדין (לדוגמה בתיקים 72059, 70003) שאדם שהזמין שירותי תיווך ממתווך יהיה חייב בתשלום דמי תיווך, ואדם שקיבל שירותי תיווך ללא שהזמין יהיה חייב לשלם לפי ההנאה שהיתה לו מהתיווך.

ב. תרומת התובע לכריתת הסכם השכירות

מתווך זכאי לתשלום על פי ההלכה והחוק כאשר הוא הביא לכריתת הסכם. במקרה דנן, לא ברור כלל שהתובע היה "גורם יעיל" שהביא לכריתת הסכם שכירות הדירה. שכן לטענת הנתבעת בעלת הדירה שהיא חברתה, הודיעה להם כי במידה והדירה תועמד להשכרה היא תודיע להם על כך, ואף שיתכן שדבר זה לא היה קורה, הרי שלכל הפחות יש ספק בדבר, בכל מקרה התובע סירב לשמוע את עדותה של בעלת הדירה טלפונית. **לסיכום, דעת בית הדין היא שקיים ספק האם פעולת התובע הועילה לנתבעת בעסקת השכירות.**

ג. היעדרו של הסכם בכתב בין הצדדים

הנתבעת טענה כי היא פטורה מלשלם לתובע כיוון שלא חתמה על הסכם תיווך, ועל פי החוק, במקרה כזה המתווך אינו זכאי לדמי תיווך. לטענת התובע אין זה משנה שהם לא חתמו, משום שהוא היה ה"גורם היעיל". בית הדין קבע כי דרישת הכתב בחוק, שכוללת גם את תיאור הנכס, היא דרישה מהותית. במקרה זה ברור שאם התובע היה כותב את כתובת הנכס היו הנתבעים מסרבים לחתום על הסכם תיווך, שהרי הם הכירו את הדירה. **אשר על כן, כיוון שהתובע לא החתיים את הנתבעים על הסכם תיווך הוא אינו זכאי לקבל דמי תיווך עבור שכירות הדירה.**

ד. חיוב סכום כסף כפשרה

בית הדין סבור כי במקרה זה אין לחייב סכום כסף על ההנאה הממונית שגרם התובע לנתבעים. זאת, משום שהתובע לא גרם לנתבעת כל הנאה ממונית. למרות זאת הנתבעים הציעו לשלם לתובע 1,000 ₪ כפשרה, אלא שכיון שהתובע סירב לפתרונות של פשרה, וביקש להעמיד את הפסיקה על עיקר הדין הוא לא זכאי לתשלום זה, מה גם שהפשרה לא תוביל לשלום בין הצדדים. **לכן בית הדין פטר את הנתבעת מתשלום במסגרת פשרה.**

[למעבר לפסק הדין](#)

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Florida, USA

פלורידה, ארה"ב

טבת תשע"ח

כשרות רב קונסרבטיבי לשמש כדיין בגיור

שאלה

האם הגיור הראשון המתואר בשאלה פא (מובאת בפרשת [חיי שרה תשפ"ג](#)), ונעשה בבית דין של רבנים קונסרבטיבים, נחשב שנעשה בבית דין כשר?

תשובה

נראה שאין לקבוע באופן גורף שכל רב קונסרבטיבי בהכרח פסול לעדות¹.
נראה שהעובדה שרב א' ורב ב' היו בין המגיירים, אינה פוסלת את הגיור, למרות שהשתמשו במיקרופון בשבת².

עיינו במאמרו של הרב חיים ג'קטור על קידושין קונסרבטיבים (תחומין כרך יח עמ' 84 ואילך), ששם הוא כותב:

מבין מנהיגי התנועה ורבניה יש שאינם סומכים על "היתרים" ביחס לחילול שבת, ולכשעצמם הם מקפידים לשמור את כל פרטי ההלכה, כמקובל בישראל מקדמת דנא. בכל זאת הם מזהים עצמם עם התנועה הקונסרבטיבית. במקרים רבים הם אינם מזדהים עם ההשקפה הקונסרבטיבית באשר לעיקרי אמונה, ובכל זאת הם נמנים על חברי תנועה זו, וכאמור אף על מנהיגי (אולי מטעמי פרנסה בלבד?).

והנה על זה הביא מספר תשובות של האגרות משה. התשובה הראשונה היא באגרות משה אבן העזר חלק א סימן קלה, ושם הנידון היה גט שהיה חתום עליו רב קונסרבטיבי:

בדבר הגט אשר סדרו רבאי שלמד איזה זמן אצל סעמינאר הקאנסערוואטיוון וגם הוא רבאי בביהכ"נ קאנסערוואטיוון והוא גם חתום בעד על הגט וגט אחר א"א להשיג מהבעל כי הוא רוצה לעגנה רק כשיתנו לו סך גדול מאד שאין ביד האשה ליתן, וטיבו ומעשיו של הרבאי זה לא ידוע אך כת"ר דבר עמו בעצמו להודע ממעשיו ואמר לו כי הוא מתפלל ומניח תפילין בכל יום ושומר שבת וזוהר ממאכלות אסורות, אבל מזלזל באיסור הוצאה בשבת, ומאחרים לא נשמע כלום אודותו מה טיבו. והנה מצד אמירתו בעצמו לפני כת"ר שעבר על איסור הוצאה בשבת פשוט שלא נפסל לעדות, דאין אדם משים עצמו רשע ואינו נאמן לפסול עצמו לעדות...

אבל יש לדון בזה ממה שכתבתי כבר בתשובה דמינים ואפיקורסין נפסלין לעדות אף בלא הגדת עדות בפניהם ובפני ב"ד... ואי"כ באלו שלמדו בסעמינאר הקאנסערוואטיוון והם רבאייס בבתי כנסיות שלהן ששיטתם הוא לבטל ולזלזל בכמה דיני התורה שהוא בא מכפירה בתורה מן השמים שזהו אפיקורס לדין זה, כדאיתא בפ"ד מרוצח ה"י, יש אולי להחשיבן כמוחזקין לכופרין בתורה שפסולין לעדות כיון שנרשמו בתלמידיהן. ואף אם נימא שלא נחשבו כמוחזקין לכופרין במה שלמדו שם, דאפשר מאיזה טעם להנאתן למדו שם וקבלו משרת רבאי אצלם אף שנשאר באמונתם בתורה, מ"מ אולי איתרע חזקת כשרות שלהן והווי ספק פסולין. אך יש גם סברא לומר דכיון שמצוי אלו שלומדין שם איזה זמן בשביל פרנסה שמשגיגים אח"כ משרת רבאי בב"כ שלהן שמשלמין ביותר, לא איתרע חזקתן לחשדן בכופרין. ואף שאסור זה מקרא דהרחק מעליה דרכך זה מינות... מ"מ אין לפסולן לעדות מצד איסור זה דאין בו לאו ומלקות, וחשוד על הקל לא חשוד על החמור ונשאר בחזקת כשרותן שאינם כופרים. ולכן הדבר אצלי בספק אם הרבאי פסול לעדות; ואף שאולי נוטה יותר שלא נפסל כ"ז שאין לנו עדים ובפניו שעבר על איסורין הפוסלין לעדות, מ"מ לא הייתי מכשיר בפסול דאורייתא.

והנה מבואר בדברי האגרות משה שאם הוא רב קונסרבטיבי שומר מצוות, אין לפסלו מצד עבירה כל זמן שלא באו עדים שעבר עבירות, אלא שיש לחשוש שמא הוא פסול מצד שהוא מאמין בשיטתם של הקונסרבטיבים שיש בה ענייני כפירה ונפסל מדין כופר. אמנם אין זה מוכרח, כי ייתכן שהוא אינו כופר ואינו לומד ועובד אצלם אלא מטעמי פרנסה, ואף שגם זו עבירה, אינו נפסל משום כך. ולכן כתב שנוטה יותר שאינו נפסל. למעשה, כיוון שבאותו מקרה היו עדי מסירה כשרים, והחשש לא היה אלא מדרבנן לבד מצד מזויף מתוכו שחתום עליו פסול, העלה האגרות משה:

וכיון שהוא רק חשש פסול מדרבנן, סמכתי במקום עגון ע"מ שבארתי שיותר נוטה שלא נפסל הרבאי עדין לעדות. ולכן מותרת האשה להנשא. והסכים לזה גם הגר"א הענקין שליט"א. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

נמצא שבנידון שלפניו הכשיר הגר"מ פיינשטיין את עדותו של הרב קונסרבטיבי לעניינים דרבנן. ואף שכתב שאילו הנידון היה דאורייתא לא היה סומך להכשיר, מכל מקום נראה שזה רק בנידון ההוא שלא היה ברור לו אם הרב כופר, ולכן רק נטה לומר שאינו נפסל כל זמן שלא נתברר הדבר, אבל למיחש מיהא בעי ולכן לא רצה להקל בדאורייתא. אך אילו היה ברור לו שאינו כופר, לא היה פוסלו אף בדאורייתא. וכעין הדברים האלו כתב האגרות משה באבן העזר חלק ד סימן יג ענף ג, ושם הנידון היה אשה שנשאת אצל רב קונסרבטיבי, ושוב נשאה לאחר בלא גט מהראשון ונולדו ילדים מהשני:

והנה לבד זה איכא ספק על עצם הקידושין שהיו אצל רבאיי קאנסערוואטיוון שאף אם היה מהטובים שבהם שלא היה אוכל מאכלות אסורות ולא היה מחלל שבת בפרהסיא לבא לביהכ"נ שלו במכונית, מ"מ לבד שחזקת כשרות הא ודאי לית לו וממילא פסול מספק, הא כיון שהוא חבר להראבייס דקאנסערוואטיוון ששיטתם לבטל איזה מצות התורה גם דאורייתא ורוב איסורין דרבנן שהם ענייני כפירה הם פסולין לעדות אף שלא שמענו ממנו כלום... שלכן גם לענין פסלות עדותן שרק זה הוא נוגע למעשה בזה"ז נמי תלוי בפרסום ובחזקה ואין לך פרסום וחזקה היותר גדול שהוא מחזיק בשיטת הקאנסערוואטיוון לכפור בהרבה דיני התורה ואולי גם לכפור בעיקר קבלת תורה בהר בר סיני כשהוא רבאי בבית כנסת שלהן, ואף אם עושה זה בשביל פרנסה נמי הוא בדין כופר שפסול לעדות, דלענין כפירה לא שייך לחלק בין כופר ממש ובין כופר בשביל שיש לו ריוח ושכר מזה, ואדרבה אם הוא בשביל פרנסה הא גרע לענין עדות דבמומר לתיאבון פסול לכו"ע ובמומר להכעיס הא לרבא אינו פסול...

עכ"פ באלו הראבייס דקאנסערוואטיוון שהיא כפירה בהרבה דיני התורה, הם פסולין לעדות אף אם נימא שלא עברו על איסורין לאוין דמלקות ומכיון שנוטלין שכר גדול הוא גם לתיאבון שאף לרש"י שלית לו הק"ו דהרמב"ם יפסלו גם לרבא.

אמנם אף בתשובה זו נראה שהדבר לא יצא מכלל ספק לגר"מ פיינשטיין, והא ראייה שבסוף התשובה כתב:

עכ"פ הרי נתבאר כמה ספקות שיש בקידושי בעל הראשון בעצם אף בלא ענין טעות בהקידושין... שלכן אף אם היה נוגע זה להאשה עצמה להתירה להנשא הייתי ירא מלהתירה מפני חומר א"א שהחמירו בה הרבה, אבל כיון שנוגע זה להבן והבת שהנידון הוא לענין לאו דממזרות דאדרבה התורה הקלה בהו הרבה וגם רבנן מצינו שהקלו הרבה, פשוט וברור שיש להתיר לנשא לקהל. ומוכח שלמעשה הקל רק לגבי ממזרות הילדים ואף זה רק מפני טעמים נוספים ולא סמך על היות הרב הקונסרבטיבי פסול. ונראה בטעם הדבר כפי שביאר בתשובתו הראשונה שאין זה מוכרח שמחמת שעובד אצל הקונסרבטיבים שהוא כופר, ואם יתברר שאינו כופר כלל הרי שהוא כשר, וממילא יש לחשוש לקידושין שסידר.

ועיינו עוד באגרות משה אבן העזר חלק ד סימן מו :

אבל כותב כתר"ה שיש לעיין בזה מחמת שהיו קידושיה ונישואיה לפני ראביי קאנסערוואטיווי שפשוט לדידי שהוא פסול לעדות אף שאומרים עליו שהוא שומר שבת ואוכל כשר, כי זה עצמו שהוא רב אצל קאנסערוואטיווי ונוהג את עדתו בדרכי הקאנסערוואטיווי הוא איסור מעניני כפירה שפוסל לעדות. ואף אם בלבו הוא מאמין ממש, כיון שעכ"פ בפיו מסכים לשיטתם הוא פסול לעדות וכ"ש שודאי גם בלבו הוא כופר בדברים שהם כופרים.

כאן התבטא שב"ראביי קאנסערוואטיווי שפשוט לדידי שהוא פסול לעדות אף שאומרים עליו שהוא שומר שבת ואוכל כשר, כי זה עצמו שהוא רב אצל קאנסערוואטיווי ונוהג את עדתו בדרכי הקאנסערוואטיווי הוא איסור מעניני כפירה שפוסל לעדות". מזה משמע שכל מי שהוא רב בבית כנסת קונסרבטיבי הרי הוא פסול לעדות, גם אם שומר את כל המצוות באופן גורף. אלא שמהמשך דבריו, "כיון שעכ"פ בפיו מסכים לשיטתם", נראה שאם רב זה באמת לא דיבר נגד ההלכה, כן יש מקום להכשירו. והרי בנידון דידן העיד מר' ו' (עיינו למעלה הערה 6) שבנוסף לקיום המצוות האישי של הרב ב', הרי שאף פעם לא שמע אותו מדבר נגד ההלכה. ואדרבא, הרב ב' ניסה לשכנע אחרים כן לקיים את ההלכה והוא "כעס על התנועה הקונסרבטיבית" בגלל כל מיני קולות שרצו לחדש, ובאופן יחסי (לרבנים קונסרבטיביים באופן כללי) היה "מאוד מחמיר".

ועיינו עוד באגרות משה אה"ע"ז חלק ד סימן עח :

אך אם היה גר כדון או שהיה ישראל ממש, הרי הקידושין לפני רב קאנסערוואטיווי שחזקתם שהם כופרים בעיקרי האמונה אף כשלא ידוע הגברא ממש, וכ"ש הכא שידוע למחלל שבתות בפרהסיא שאין קידושין.

ונראה שזה כדבריו ביתר התשובות שחזקתם ככופרים או שיש לחשוש לכך, אך במקום ש"ידוע הגברא" והוא להפך שאינו כופר, אין הדין כן. [בגוף התשובה שם בלאו הכי היה טעם נוסף להקל כמבואר שם.]

ועיינו עוד באגרות משה אבן העזר חלק א סימן קכא :

בדבר מה שלא נמצא שם סופר שיכול לכתוב גט אלא אחד שהוא שמש בביהכ"נ של הנוהגים במנהגי הקאנסערוואטיווי והוא בעצמו בחזקת שומר תורה ומצוות רק בזה מיקל לפרנסתו והוא גט בשעת הדחק ומקום עיגון ואין להם או אין רוצים ליתן בעד הוצאות להביא סופר ממקום אחר שרחוק משם וצריך לזה הוצאה מרובה, אם יש להכשירו לכתוב הגט. הנה בשעת הדחק כזה פשוט לע"ד שיכול לכתוב הגט, דרך מומר לע"ז ומחלל שבת בפרהסיא פסול משום דאינו כותב לשמה... ובעובדא זו איני רואה שיהיה פסול לעדות, דלא עבר עבירה שיש בה מלקות בזה שמשמש בביהכ"נ של הקאנסערוואטיווי כיון שאינו מחזיק כשיטתם שהרי הוא שומר תורה ומצוות. ואף שמתפלל כשיש שם תערובות אנשים ונשים שהוא איסור גמור מה"ת, מ"מ הא אין בזה מלקות ואף מדרבנן מסתבר שאין לפוסלו משום שבאיסור זה מזלזלין הרבה בעוה"ר מחסרון ידיעה וגם הא פסול מדרבנן צריך הכוזה, ולכן אף שודאי מכווער הדבר ליקח אותו לסופר כשאפשר באחר אבל להוציא הוצאה יתירה גם להישועות יעקב מסתבר שאין להחמיר ויש להכשירו. אבל להיות עד אין להכשירו אף כשליכא אחר.

והנה אף בתשובה זו נקט שאדם המוחזק כשומר תורה ומצוות אלא שמחמת פרנסתו עובד בבית כנסת קונסרבטיבי ואף מתפלל עמו, אינו פסול לעדות מעיקר הדין, אלא שלכתחילה אין לקחתו להיות עד על גט. וזה כמו שנראה מיתר תשובותיו שאינו בהכרח שכל מי שעובד אצל הקונסרבטיבים נפסל, ואם ידוע לנו שהוא בחזקת כשרות ואינו כופר ואינו עובר על איסורים, אינו פסול מעיקר הדין. ועיינו גם באגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קז :

הנה לקבל משרת מורה ומנהל בת"ת של בית כנסת של קאנסערוואטיווי אין רוח חכמים נוחה מזה, אך שאין לומר שהוא דבר איסור להיות מנהל ומורה בת"ת שלהם אם מניחים ללמדם תורת השי"ת ולהתפלל כראוי וגם שיהיה זה במקום אחר לא בביהכ"נ שלהם, ולכן אין מוחים לאלו שצריכים פרנסה מלקבל משרה כזו, כי הרי יש גם מעלה שגם בניהם של הקאנסערוואטיווי צריכים ללמד תורת השי"ת ואולי יתגדלו לתורה ומצוות כיהודים כשרים...

והנה בתשובה זו נקט שמעיקר הדין אין איסור אם לצרכי פרנסה מלמד אצל הקונסרבטיבים, אף שאין רוח חכמים נוחה הימנו ואין ראוי לעשות כן במקום שיכול להתפרנס בדרך אחרת, כדביאר בהמשך התשובה. אבל מצד שני באגרות משה יורה דעה חלק ב סימן יב וסימן קח כתב לגבי מי שעובד אצל הקונסרבטיבים שאין לסמוך על שחיטתו וכן אין למנותו למגיד שיעור, ולמרות כל זאת בתשובה בחלק ב סימן קז כתב שאין לומר שהוא דבר איסור. ועל כורחך שהכול לפי העניין, ובסתמא מי שעובד אצל הקונסרבטיבים יש לחשוש שנמשך אחריהם ולכן אין ראוי למנותו לתפקידים הדורשים נאמנות, אך במקום שהתברר שאינו עושה כן אלא לצרכי פרנסה ולקרבת מעיקר הדין אינו נפסל. [נציין שבאותה עובדא גופה של השוחט ובודק שבירה חלק ב סימן יב פסלו מטעם שעבד אצל הקונסרבטיבים, חזר והכשירו ביורה דעה חלק ג סימן א :

הנה בדבר שאלת ידידי הרה"ג ר' בן ציון ראזענטאל שליט"א בדבר ש"יב שנעשה שמש בביהכ"נ של קאנסערוואטיווי שהשבתי (אג"מ חיו"ד ח"ב ס' י"ב) שאין לו נאמנות, קבלתי ידיעה מהשו"ב שעליו היתה השאלה, ומתנצל אשר מחמת שלא ידע חומר הדבר באשר ראה שעוד שוחטים יש בשיקאגא אשר יש להם איזה משרה בביהכ"נ דקאנסערוואטיווי מעניני שמשות כקריאה בתורה וכדומה ומרכז הרבנים לא מיוחו בהם מאיזה טעם, לכן הקל גם הוא בעת דחקו לקבל עליו השמשות שם שעיקר עבודתו היתה בהמקום שמורה אותו ביהמ"ד ששם נוהגין כדני התורה בכל הפרטים ורק שם התפלל בעצמו, ומעולם לא עשה שום דבר נגד הדין ומנהגי ישראל קדושים, ועתה שנודע מחומר הדבר יעזוב את משרת השמשות שם. ולכן פשוט וברור שיש לו חזקתו הראשונה לנאמנות בכל עניני השחיטה ולכל מצות התורה כמתחלה, שהיה ידוע לשו"ב מובהק וירא שמים, וגם אני בעצמי הכרתיו לשו"ב מובהק וזהיר במלאכתו מלאכת הקדש דשחיטה ובדיקה וח"ו לקפחו בעבודת השחיטה ובדיקה שלו.

ועיינו עוד באגרות משה אבן העזר חלק ב סימן יז בדבר אחד שרצה לערוך חתונה בבית כנסת קונסרבטיבי שכתב :

והראביי עצמו פשוט שפסול לעדות ואין חלוק אם היה מתחלה רב קאנסערוואטיווי שלמד בסעמינאר שלהם או שהיה רב מוסמך שקבל משרה בטעמפל הקאנסערוואטיווי, ואולי עוד גרוע שהוא כשנה ופירש.

אולם שם הנידון היה על חתונה עתידית ולכן הוכיח אותו שאין לעשות כן וכמבואר בהמשך התשובה, שהרי בסתמא יש לחשוש שהרב אצלם הוא פסול, אך אין מכאן שיתירה ליתר התשובות שהבאנו שמוכח שאינו אלא חשש פסול ויש מקרים בהם יכול להתברר שהרב הוא כשר.

ועיינו עוד באגרות משה אבן העזר חלק ב סימן כו ענף כו ד"ה ומש"כ :

.... מסתמא הוא מהקאנסערוואטיווי שסתמן פסולין לעדות מחזקת כופרין בעיקרי הדת.

ועיינו בדבריו באבן העזר חלק ה סימן ז :

ובכלל לדעתי כיון שהוא רב אצל קאנסערוועטיווי הוא בחזקת פסול בודאי דהרי הם כופרין בתורה שבע"פ בכמה דברים, וצריך ראייה שהוא כשר...

ויש לציין עוד תשובה מהגרמ"פ זצ"ל בכת"י מה' מנחם אב תשל"ב (שהמציא לנו הרב יונה ריס), בו הוא כותב :

הנה הגרות אצל קאנסערוואטיווע ראבייס... אין הגרות אצלם כלום, אם לא שידוע בברור שראביי זה הוא שומר תורה, וגם בזה הוא ספק משום דכמו שקבל משרה כזו בשביל הרוחת ממון ולא חש על האיסור כמו כן הא יכול להעיד שקר בשביל ממון ואיזה הנאה אחרת... אך אם היה ידוע שהוא שומר תורה בברור אולי היה מקום להכשיר בשעת הדחק אבל הא הוא דבר שליכא על זה ידיעה ברורה.

ועו"ע בדבריו ביו"ד ח"א סימן קס ד"ה אבל עכ"פ.

הנראה מכל תשובותיו של האגרות משה הוא שבסתמא מי שעובד אצל הקונסרבטיבים, אף אם הוא כשלעצמו שומר תורה ומצוות, יש להניח שהוא כופר, אך היכן שהתברר שאינו כופר, אינו פסול, ולכן במקצת התשובות הכשירים בשעת הדחק. וכן מסקנת הרב ג'קטור (במאמרו שם) שכל מעשה הנעשה אצל הקונסרבטיבים מחייב דרישה וחקירה על מנת לברר היטב מה נעשה ואצל מי. ועיינו גם מאמרו של הרב שילה רפאל, "הרפורמים והקונסרבטיבים בהלכה" (משכן שילה תשנ"ו, קמה – קנב), שאחר שהביא את דברי האגרות משה בתשובותיו השונות, גם הוא הסיק:

נמצינו למדים שלגבי הקונסרבטיבים הדבר ספק ויש לענ"ד לבדוק כל מקרה לגופו של ענין ולחקור היטב מיהו אותו ראב"י, האם הוא שומר שבת, האם הוא מצרף עדים כשרים וכד' ואין נידון אחד דומה לחברו.

ועיינו פסק דינו של הרב ישראל מאיר יונה (קובץ בית הלל מא (א), עמ' נה-ס) שדן במקרה כעין זה, שבו האמא התגיירה בגיור קונסרבטיבי, ולאחר הולדת בתה גיירה שוב עם בתה בגיור אורתודוקסי, ואחר שדרש וחקר על בית הדין הראשון שהיו כולם רבנים שומרי מצוות, גם כן העלה להתירה לכהן. והביא בסוף דבריו מכתב מהרב עובדיה יוסף שענין בפסק הדין והסכים עמו. [ועיינו עוד בתגובות לפסק דין זה שפורסמו בקובץ בית הלל מג, עמ' קטו-קכב].

וכן מקובלנו ממרן הגר"ש ישראלי שבכל הנעשה אצל הקונסרבטיבים יש לדרוש ולחקור היטב כי יש ביניהם העושים כדן. וכן מופיע בשו"ת במראה הבזק חלק א תשובה צז שיש לדרוש ולחקור אחר גיור הנעשה על ידי קונסרבטיבים האם נעשה כדן. וכן שם בתשובה פד שאם הרב למד בשיבות יש לחשוש שהיו ג' כשרים בגיור ויש לחוש לחומרא שהגיר היה כדן. וכן הוא גם בחלק ד תשובה צה שבסתמא יש לחוש לחומרא שגיר קונסרבטיבי הוא גיור, ואם מגיירים שנית אין לברך על הטבילה. וכן גם נפסק בחלק ב תשובה קטו, ובעוד תשובות רבות בשו"ת במראה הבזק. ועיינו בשו"ת במראה הבזק חלק ו תשובה ח אודות אם חזן של בית כנסת קונסרבטיבי יכול לשמש כחזן בבית כנסת אורתודוקסי, ושם נאמר: אם בעבודתו בבית הכנסת הקונסרבטיבי אין הוא עובר עברות (כגון שתמיד יש מניין של גברים, ואין שינויים אסורים בתפילה, ובמיוחד אם עבודתו שם היא לצורך קירוב רחוקים), הוא יכול לשמש כחזן בשעת הצורך גם בבית כנסת אורתודוקסי.

אמנם עיין במאמרו של הרב אהרן סולובייצ'יק, לגבי קידושין שנערכו על ידי רב קונסרבטיבי (הפרדס שנה סא חוברת ב עמ' 19-8, ומשם בתחומין כרך כ עמ' 297-310) שכתב בסופו שרב קונסרבטיבי, אף אם הוא שומר מצוות קלה כבחמורה וירא שמיים ומאמין באמונה שלמה ותלמיד חכם, מכל מקום פסול להיות דיין בבית דין של גיור. וביאר שהסיבה לכך היא משום שבכך שהינו חלק מהתנועה הקונסרבטיבית הצטרף לרשעים, ומבואר בגמרא (סנהדרין כו ע"א) ש"קשר רשעים אינו מן המניין". ועוד הביא את דברי הרמב"ם (סנהדרין פרק ב הלכה יד), "ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שידע עם מי ישב שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים לא בכלל בית דין". ומזה רצה ללמוד שמי שמצטרף עם רשעים נפסל לדון, אלא שכתב שלא התברר האם פסול זה הוא מדאורייתא או מדרבנן.

אבל לכאורה דבריו צריכים עיון גדול, שהרי כל המבואר בגמרא וברמב"ם הוא שאותו צירוף עם רשעים אינו נחשב מניין, וכן מדויק ברמב"ם שכאשר יושב עם אנשים שאינם הגונים אין זה בית דין. אך לא התבאר בשום מקום שמחמת שהצטרף לרשעים באיזה עניין, שעתה נפסל לדון ואינו יכול לשבת כלל בדין אף עם כשרים. ואף בדברי האגרות משה שהבאנו לעיל נראה שלהפך, שאם אכן מתברר שהרב הקונסרבטיבי שומר תורה ומצוות ומאמין באמונה שלמה, אף שעבר על אזהרת חז"ל להתרחק מן המינות בכך שהצטרף אל הקונסרבטיבים, מכל מקום אינו נפסל משום כך, ומשום הכי במקרים מסוימים שהתבררו לעיל, הכשירים האגרות משה בעת הדחק. וכן מבואר מדברי הפוסקים שהבאנו, שיש לדרוש ולחקור היטב אודות כל גיור הנעשה אצל הקונסרבטיבים ואחרת הוא ספק, ולדברי הרב אהרן סולובייצ'יק מה יש לדרוש ולחקור, הלא כולם פסולים מהאי טעמא שהצטרפו אל הרשעים.]

הזכרנו כמה פעמים שיש עדויות שגם הרב א' וגם הרב ב' היו שומרי שבת ומצוות. אבל מול זה הרי גם יש עדות ששניהם השתמשו במיקרופון בבית הכנסת בשבת. האם אין עדויות אלו סותרות? והאם שימוש במיקרופון בשבת אינו פוסל לעדות וממילא גם מלהיות דיין? לעניות דעתנו עצם השימוש במיקרופון אינו פוסל. שהרי אמנם נכון הוא שהתקבל ביהדות האורתודוקסית שיש איסור מוחלט להשתמש במיקרופון בשבת, אפילו לצרכי מצוה כגון דרשות בבית הכנסת. אבל איסור זה, לפחות במיקרופון שהודלק לפני שבת, לא היה מוסכם תמיד, אפילו בין הרבנים האורתודוקסים. רבנים חשובים התירוהו לפני עשרות שנים, ועדיין יש וויכוחים האם הוא אמור להיות מותר מעיקר הדין. ועל כן, הואיל ויש עדויות על הרב א' שהוא המשיך לשמור מצוות, נראה שיש לומר שנשאר בחוקת הכשרות שלו, למרות שכאשר הגיע למקום שבנידונו (כאמור, כדי להיות עם ילדיו) השתייך לבית (או לבתי) כנסת קונסרבטיבי(ים). ויש להניח שהשתמש במיקרופון בהסתמך על הדעות המקילות עכ"פ בראותו את המצב כשעת הדחק.

נוסף שגם על הרב ב' יש עדויות ששמר שבת ומצוות אחרות, ולפי ההתרשמות של מי שהכירו כעשרים שנה, שמירה זו הייתה שלימה. ואמנם גם עליו יש עדות שהשתמש בשבת במיקרופון בבית הכנסת, אבל יש לציין שהוא גדל בתוך קהילה קונסרבטיבית, קיבל "הסמכה לרבנות" מגוף קונסרבטיבי (Jewish Theological Seminary), והמדיניות הרשמית של התנועה הקונסרבטיבית היא שיש להתיר שימוש במיקרופון אפילו מבחינה הלכתית.

ועל כן, אם עצם ההשתייכות של האדם לתנועה הקונסרבטיבית (אם הוא עדיין שומר מצוות) אינה פוסלת אותו לעדות, נראה שגם השימוש במיקרופון בבית הכנסת לא יפסול אותו.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרו' אברהם שטינברג
הרב פרו' דרור פיקסלר
הרב פרו' נתן קלר